

LUKUPIIRIMENETELMÄ JA KAUNOKIRJALLISUUDEN
KÄYTTÖ SUOMEN KIELEN OPETUKSESSA

Tuntemattomalla päähän?

Turun yliopistossa käynnissä oleva Koneen Säätiön rahoittama hanke Tuntemattomalla päähän? (TuPä) tutkii suomenkielisen kirjallisuuden käyttöä aikuisten maahanmuuttajien kulttuurisen kielenoituksen menetelmänä. Hankkeen lähtökohtana on ajatus siitä, että kaunokirjallisuutta tulisi hyödyntää suomen kielen opetuksessa monipuolisemmin kuin aiemmin on tehty. Hankkeessa kehitetään lukupiirimenetelmää, jota on mahdollista soveltaa monenlaisen suomenopetuksen.

TEKSTI NIINA KEKKI JA RIITTA JYTLÄ | KUVAT NIINA KEKKI

Hankkeen perustana on näkemys suomalaisen kaunokirjallisuuden keskeytyneestä ja kielien etä kielten että kulttuurin oppimisessa. Kirjallisuus on kieltä ja ikkuna yhteiskuntaan, ja jokainen maahan muuttanut tarvitsee kotoutukseen paitsi kieltä, myös mahdollisuuksia saada osallisuuden kokemuksia. Hankkeessa ei paukuta osallistujia ”Tuntemattomalla päähän” vaan osallistetaan keskusteluun, jonka avulla tuntemattomasta kielestä, kirjallisuudesta ja kulttuurista tulee tuttua ja yhteisesti jaettavaa. Monitieteisessä hankkeessa on mukana sekä kielen että kirjallisuuden tutkijoita, joiden pedagogisen, kielitieteellisen ja

kirjallisuudentutkimuksellisen asiantuntemuksen pohjalta järjestetään lukupiirejä, tehdään tutkimusta ja laaditaan oppimateriaalia edistyneille suomenoppijoille. Hankkeen työryhmään kuuluva kirjailija Alexandra Salmela järjestää lisäksi luovan kirjoittamisen työpajoja.

Lukupiiri suomen kielen opetuksessa: havaintoja piiltilukupiiristä

2000-luvulla eletään lukupiirien kukoistuskautta, kun ihmisillä on tarve kokoontua keskustelemaan yhdessä kirjallisuudesta. Oman lukukokemuksen jakamisen halu on osa sosiaalisen median nostamaa jakamisen kulttuuria ja digitaalisen kulttuurin murrosta. Vaikka kansainvälisesti on nähtävissä, että kirjallisuus on integroitumassa osaksi kielenoitusta, Suomessa kaunokirjallisuuden käyttö kielen opetuksessa on vielä harvinaista (Kastari 2019). Jonkin verran on tehty S2-lukupiiritutkimusta, jossa

Ensimmäisessä Tuntemattomalla päähän? -lukupiirissä luettiin Johanna Sinisalon Ennen päivänlaskua ei voi. Lukupiiri toteutettiin Zoom-alustalla.

SUOMEN OPETTAJAT 1/2021 | 16

Tuntemattomalla päähän?

lukupiirin osallistajat ovat olleet kotoutumiskoulutuksessa olevia maahanmuuttajia (Lounavaara 2007; Kastari 2019).

TuPä-hankkeen pääasiallisena kohderohmana ovat korkeakoulutetut edistyneet (B2-tasosta ylöspäin) suomenoppijat, jotka ovat jo saavuttaneet hyvän suomen kielen taidon, mutta kaipaavat ohjausta kielitaitonsa biomiksi. He eivät välttämättä hyödy isolle joukolle suunnatusta opetuksesta, eikä heille juuri ole tarjolla omantunsa kursseja.

Syksyn 2020 piiltilukupiiriin osallistui 9 henkilöä. Tutustumme jokaiseen osallistajaan ennen toiminnan aloitusta kahdenkeskessä alkutapaamisessa, jossa keskustelimme heidän taustastaan, kielen oppimisen tavoitteistaan sekä kiinnostuksestaan kirjallisuutta kohtaan. Myönteinen suhtautuminen kirjallisuuteen oli hankkeen lähtökohhta, mutta suomalaisen kaunokirjallisuuden tuntemus tai lukuharrastus ei ollut edellytys osallistumiselle. Osallistujien kirjallisuustuntemusta oli eroja. Muutamat osallistajat olivat opiskelleet tai opiskelivat kirjallisuutta tällä hetkellä, useimmat olivat lukeneet ainakin jonkin teoksen suomeksi ja lukeneet muilla osamillaan kielellä kaunokirjallisuutta aktiivisesti

Oman lukukokemuksen jakamisen halu on osa sosiaalisen median nostamaa jakamisen kulttuuria ja digitaalisen kulttuurin murrosta.

ainakin jossain vaiheessa elämäänsä. Monet korostivat, että halu oppia suomen kieltä motivoi heitä lukemaan suomenkielistä kaunokirjallisuutta. Kielenoimisen tavoitteina osallistujilla oli puhumisen tai kirjoittamisen taitojen parantaminen, kontekstuaalisen kielenkäytön oppiminen ja sanavaraston laajentaminen. Osallistajat mainitsivat äidinkielen venäjän, saksan, tšekin, japanin, viiron, kurdin, unkarin ja albanian. He olivat asuneet hankkeen alkaessa Suomessa puolesta vuodesta aina 28 vuoteen asti ja opiskelleet suomea eripituisia aikoja ja erilaisissa ympäristöissä.

Ennen päivänlaskua ei voi

Ensimmäisen lukupiirin romaaniksi valitsimme Johanna Sinisalon Ennen päivänlaskua

ei voi (2000). Romaani kertoo nuoresta valokuvaajasta, joka löytää peikonpoikasen keskeltä urbaania kaupunkimiljöötä. Romaani herätti ilmestyessään huomiota käsittelemällä erilajisten välisiä suhteita, homoseksuaalisuutta ja väitäsuliteita. Romanissa realistiset elementit kohtaavat fantasian, ja lukijaa kutsutaan pohtimaan sitä, mikä voi olla totta tai mahdollista. Sinisalon romaanissa käytetään paljon muodoltaan erilaisia tekstityyppejä: uutisarikkeleita, www-sivuja ja kirjallisuudesta lainattuja otteita. Romanissa viitataan runsaasti sekä suomalaiseen folkloreen että suomalaisen kirjallisuuden kanonisoihtuihin teksteihin (kuten Tuntematon sotilas, Seitsemän veljestä, Kalevala), jolta on muutettu ja mukautettu romaanin tarpeisiin. Kirja osoittautui varsin herkkuliseksi

Kielenoppimisen näkökulmasta työskentelytavat mahdollistivat luontevasti oppijalle aktiivisen osallistujan roolin.

valinnaksi, ja lukupiirin lopussa osallistajat totesivat sen olevan ainutlaatuinen mahdollisuus tutustua suomalaiseen kirjallisuuteen ja erilaisiin tekstilajeihin. Jotkut osallistujista havahtuivat kirjan avulla siihen, että suomalainen kulttuuri on paljon muutakin kuin Marimekkoa ja Muumeja.

Lukupiirimme kokoonnuti virtuaalisesti Zoomissa kerran viikossa 10 viikon ajan. Luimme joka kerraksi noin 30 sivua. Valmisimme kysymyksiä, jotka ohjasivat osallistujia pohtimaan omaa lukukokemustaan, huomioita kirjan henkilöistä, teemasta ja kulttuurista viittauksista sekä kirjailijan käyttämästä kielestä. Kysymyksistä keskusteltiin aina ensin piennyhmissä ja sen jälkeen

• Miten lukeminen sujii? Millaisia tunteita tai ajatuksia tällä viikolla luettu katkelma herätti?

• Mitä sanoja, ilmauksia, rakenteita ym. jilit mieltämään?

• Mikä tekstissä oli yllättävää tai vierasta? Mikä tavallista tai tuttua?

• Mitä haluaisit kysyä parilta tai muulta ryhmältä?

• Lue uudestaan s. 106–108, jossa kuvailaan kaupunkia kaupunkien sisällä.

Minkälaisin kaupunkiloihin Ecker on kiinnittänyt huomiota? Mitä ajatuksia tai tunteita ne sinussa herättävät?

• Romania on käännetty monelle kielelle. Millä nimellä se on käännetty ”sinun” kielelles? Miten itse kääntäisit sen?

Lukupiirissä käytiin keskustelua mm. tällaisten kysymysten avulla. Kysymyksillä pyrittiin ohjaamaan osallistujia pohtimaan omaa lukukokemustaan, tulkintajaa ja herättelemään erilaisia lukemisen tapoja.

SUOMEN OPETTAJAT 1/2021 | 17

Tuntemattomalla päähän?

koko ryhmän kesken. Tämän lisäksi verkko-oppimislustalle laadittiin sanasto- ja kielloppitehtäviä, joita osallistajat saivat tehdä oman kiinnostuksensa mukaan. Osallistajat kirjoittivat lukupäiväkirjaa ja halutesaan myös muita valittuun kirjaan ja lukemiseen liittyviä tekstejä. Kielenoimisen näkökulmasta työskentelytavat mahdollistivat luontevasti oppijalle aktiivisen osallistujan roolin, kuten eräs osallistuja asian muotoili: lukupiiri on hyvä tapa oppia, koska asiat täytyy perinteiseen luontoon verrattuna itse ajatella ja siten ilmaista ajateltu asia sanoilla. Lukupiirissä luettu kirja tarjosi osallistujille kiinnostavia välähdyksiä esimerkiksi puhekielen käyttöön.

Vaikka uusia sanoja ja ilmaisuja oli useimpien mielestä runsaasti, se ei häirinnyt lukukokemusta. Suurin osa osallistujista käytti lukiessaan strategiaa, jossa he pääasiassa eivät pysähtyneet tarkistamaan uusia sanoja sanakirjasta vaan ”hyppäsivät yli” ja päättelivät kontekstista niiden merkityksen. Osa kertoi käyttäneensä tällaista lukustrategiaa jo kielenoimisen alkutaipaleella, mikä kertonee siitä, että myös vähäisemmällä kielitaidolla on mahdollista lukea kaunokirjallisia kokonaisuuksia ja nauttia niistä.

voimme kuitenkin jo nyt lämpimästi suositella lukupiirimuotoista suomenopetusta keskitason ja edistyneen tason suomenoppijoille. Romaanilukupiirin ympärille saisi rakennettua esimerkiksi kansalaisopiston kurssin, jossa luetaan ja keskustellaan luetusta, tutustutaan yhdessä kirjasta nouseviin yhteiskunnallisiin elementteihin sekä opiskellaan luontevasti sanastoa ja uusia rakenteita sen mukaan, mitä kielellisiä ilmiöitä kirjassa esiintyy. Tämentyypiseen opetukseen hankkeemme on tuottamassa materiaalia.

Lisätietoa ja osallistujien kirjoittamia blogitekstejä syksyn lukupiirikirjasta hankkeen sivuilta: <http://www.tuntemattomalla-paahan.com>

Kirjoittajat työskentelevät TuPä-hankkeen tutkijoina ja lukupiirin ohjaajina. Työryhmään kuuluvat lisäksi hankkeen johtaja Viola Parante-Čipkovi, Alexandra Salmela, Kati Launis, Hanna Jokela sekä Prahan Kaarlien yliopistosta Lenka Fárová.

LÄHTEET

Kastari, M. 2019. Aikuisten S2-oppijoiden kielenoimisen kokemuksista selkokuukautetun kaunokirjallisuuden parissa. Puhje ja kieli, 39(4), 345–366.

Lounavaara, M.-T. 2007. Näytelmän lukupiiri monikulttuurisessa luokassa. Meila, M. & Mikkonen, P. (toim.), Suomi keikkonen ja kirjallisuudentutetus. Helsinki: SKS, 132–159.

Hankkeessa osallistetaan keskusteluun, jonka avulla tuntemattomasta kielestä, kirjallisuudesta sekä kulttuurista tulee tuttua ja yhteisesti jaettavaa.

18 | SUOMEN OPETTAJAT 1/2021

14 | SUOMEN OPETTAJAT 1/2021